

İmperiya xalqımızın mübarizə əzmini qıra bilmədi

1990-cı ilin yanvarında Azərbaycan təlatümlü günlərini yaşayırdı. Separatçı-terrorçu ermənilər getdikcə azğınlaşırdılar. Sovet dövləti isə bunlara göz yumur, Azərbaycan torpaqlarının işğalına, azərbaycanlılara divan tutulmasına aşkar və gizli yolla himayədarlıq edirdi.

Azərbaycan xalqı artıq dərk edirdi ki, SSRİ dövləti ona heç bir kömək göstərməyəcək, niyyət yolu imperiya boyunduruğunu atmaqda və müstəqillik əldə etməkdədir. İmperiya isə azadlıq əldə etmək istəyən xalqa divan tutmağa hazırlanırdı. Azərbaycanda xalqdan uzaq rəhbərlər Moskvanın göstərişi ilə hərəkət etdiklərindən xalqın etimadını tamamilə itirmişdilər.

Xalq hərəkətini boğmaq, Azərbaycanın müstəqilliyə doğru gedən yolunu bağlamaq üçün imperiya başçıları müdhiş bir qırgın planı hazırlamışdılar. M. Qorbaçovun başçılıq etdiyi sovet rəhbərliyi SSRİ-nin dağılmasının qarşısını almaq, azadlığın tələb edən başqa xalqlara da «dərs vermək» üçün SSRİ ərazisində azadlıq hərəkətinin ən güclü mərkəzi olan Bakını qan içində boğmaq qərarına gəlmişdi. Odur ki, Bakı ətrafına ən müasir silahlar və texnika ilə təchiz olunmuş müxtəlif qoşun hissələri gətirilmişdi. 1990-cı il

yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyəti yanvarın 20-də saat 00-dan «Bakı şəhərində fövqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi haqqında» fərman verdi. Xalqı qəflətən yaxalamaq, ona divan tutmaq, qırgın törətmək məqsədilə qoşunlardan istifadə etmək niyyəti, aman verilməyəcəyi, fövqəladə vəziyyətin elan olunduğu vaxt gizli saxlanıldı. Komendant saati vaxtının əvvəlcədən elan edilməsi Moskvanın qanlı planlarını poza bilirdi.

«Bakı əməliyyatı»na SSRİ Müdafiə Naziri D.Yazov şəxsən rəhbərlik edirdi. Bakı qarnizonunun qoşunları, başqa yerlərdən gətirilən hərbi hissələr, hərbi gəmilərdən desant qüvvələri hücumla keçdi. Ağır hərbi texnika çox asanlıqla barikadaları dağıtdı. Əsgərlər gözyaşardıqı qazdan istifadə edir, eyni zamanda adamları avtomat silahdan güclü atəşə tuturdular. Adamların gizlənməsi üçün bir sıra yerlərdə elektrik stansiyalarının işçiləri küçə fənərlərini söndürmüşdü. Lakin qaçıb müxtəlif sığınacaqlarda gizlənen adamlar döyüş texnikasındakı projektorların köməyi ilə tapılıb atəşə tutulurdular. Şəhərin küçələri yüzlərlə ölmüş və yaralanmış günahsız adamların—qocaların, qadınların, uşaqların qanı-

na qərç olmuşdu. Hərbiçilər təsadüfən yoldan keçənləri, yaralıları öldürür, meyitləri yandırır, təhqir edir, eybəcər hala salırdılar. Adamları ağır hərbi texnikanın tırtılları altına salır, əzabla öldürürdülər. Onlar tibb müəssisələrini dövrəyə alaraq yaralı mülki şəxslərin buraya gətirilməsinə, habelə tibbi heyətin yaralılara köməyə getməsinə mane olurdular.

Bakıda və respublikanın digər yaşayış məntəqələrində sovet ordusunun təcavüzü nəticəsində 137 nəfər, o cümlədən 117 azərbaycanlı, 6 rus, 3 yehudi, 3 tatar öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 800 nəfərdən çox adam həbs olunmuş, 4 nəfər itkin düşmüşdü. Şəhər təsərrüfatına və əhəlinin mülkiyyətinə külli miqdarda ziyan dəymişdi.

Celladlar bizim şəhidlik şərafimizdən xəbərdar deyildilər. Əliyalın, lakin sinəsində Azərbaycan sevgisi yaşayan yüzlərlə oğul və qızlarımız 13 yaşlı İlgardan tutmuş, 73 yaşlı Vəfadar kişiye kimi neçə-neçə insanımız şəhid oldu. Həmin gün düşmən gülləsinə tuş olan İlahla bu ölümü qəbul etməyib özünə qəsd edən Fərizənin dastanı dillərə düşdü.

Xalqın bu ağır günlərində, yanvarın 21-də Heydər Əliyev Azərbaycanın Moskvadakı dai-

mi nümayəndəliyinə gələrək təşkil olunmuş yığıncaqda çıxış etdi, xalqla birgə olduğunu bildirdi, bu faciənin hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd olduğunu mərkəzin və respublika rəhbərlərinin günahı üzündən yol verilmiş kobud siyasi səhv olduğunu göstərdi. Bu tarixi çıxışın mətni dünyaya, respublikaya geniş yayıldı. Təklənən, əli heç nəyə çatmayan xalqın qəlbində ümid çirağı yandı. Xalq doğma oğlunun—Heydər Əliyev kimi dünya siyasətinin nüfuzlu şəxsiyyətinin onunla olduğunu görüb ürək-ləndi.

Fövqəladə vəziyyət olmasına baxmayaraq Bakı yanvarın 22-də azadlıq şəhidləri ilə vidadlaşdı. Şəhər matəm libası geyinmişdi. Respublikada üç gün matəm elan olunmuşdu. «Azadlıq» meydanında böyük matəm mitinqi keçirilirdi. Bu, azadlıq yolunda müqəddəs şəhidlərə ehtiramın, habelə Moskvanın qanlı əməllərinə qarşı etirazın ifadəsi idi. Şəhidlər şəhərin ən uca yerində dəfn edildi. İndi həmin yer Şəhidlər Xiyabanı adlanır. 20 yanvar şəhidlərinin və 31 mart soyqırım qurbanlarının müqəddəs ruhları bir-birinə qovuşdu. Həmin vaxtdan etibarən xalqımız 20 yanvar Ümumxalq Hüzün Günü kimi böyük ehtiramla qeyd edir.

İmperiya qanlı əməlləri ilə Azərbaycan xalqının azadlıq hərəkətini boğa bilmədi Bu, böyük faciə Azərbaycan xalqını daha da sıx birləşdirdi, müstəqilliyə gedən yolu yaxınlaşdırdı.

Aslan CƏLİLOV.

Misli görünməmiş faciə

1990-cı il yanvar ayının 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə, keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı apardığı qərəzli ayrışdırıcılıq siyasətinə, yerli rəhbərliyin xalqımızın mənafeyinə zidd mövqedə durmasına qarşı etiraz əlaməti olaraq küçələrə çıxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə Bakıya və bir sıra rayonlara ordu yeridildi. Dinc əhaliyə qarşı ağır texnikanın, qadağan olunmuş silahların işlədilməsi misli görünməmiş qəddarlıqla müşayiət olunurdu. Əhəlinin dinc aksiyasına qarşı bu vəhşilik təkcə SSRİ-ni süqutdan qorumaq yox, həm də azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından çıxarılması, Azərbaycanda dövlətçiliyin məhv edilməsi xarakterli daşıyırdı və bu çar Rusiyanı tərəfindən əsrlər öncə başlanmış siyasətin davamı idi.

20 Yanvar qırğını bədaxlarımızın gözləntilərinin əksinə oldu. Belə ki, sovet rejiminin, Kommunist Partiyasının süqutu bu hadisədən sonra daha da sürətləndi. Azərbaycanda Kommunist Partiyası rəhbər orqan kimi təsirini və nüfuzunu itirdi.

Eyni zamanda 20 Yanvar faciəsi xalqı birləşdirdi. Dünyanı lərzəyə salan sovet ordusu qarşısında xalqımız mərdlik və igidlik göstərdi. Fövqəladə vəziyyətə baxmayaraq yanvarın 22-də 1 miyondan artıq insan şəhid oğullarını son mənzilə yola salmaq üçün toplaşdı. 20 yanvar 1990-cı il xalqımızın tarixinə faciə və qəhrəmanlıq tarixi kimi daxil oldu.

Respublikamızın hər bir yerində olduğu kimi Qəbələ şəhər 3 sayılı tam orta məktəbdə də 20 yanvar faciəsi ilə əlaqədar geniş tədbirlər həyata keçirilir. Məktəbdə faciəni əks etdirən foto-stend düzəldilmişdir. Keçdiyi fəndən asılı olmayaraq hər bir müəllim dərslərdə 20 Yanvar faciəsi barədə şagirdlərə məlumat verir. Bu faciənin əsas səbəbkarları, xalqımızın əzəli düşmənləri şagirdlərə tanıtılır.

Şagirdlərə öyrədilir ki, 20 Yanvar faciəsi eyni zamanda həm ümumxalq faciəsi, həm də müstəqillik, istiqlal və azadlıq uğrunda xalqımızın apardığı mübarizənin zirvəsi kimi Azərbaycan tarixinə həkk olunmuşdur. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin dediyi kimi «Bu təcavüz xalqımızı mənəvi cəhətdən çox sarsıtsa da qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni bir səhifə yazdı!»

Tariximizin bu səhifəsi imperiya ordusunun güllələrinin səsi ilə açılmağa başlayıb. Şəhidlərimizin qanı ilə yazıldı. Həm də əbədi olaraq...

Vəfa ALXASLI,
Qəbələ şəhər 3 sayılı tam orta məktəbin müəllimi.

20 Yanvar Azərbaycan xalqının yaddaşında qanlı bir səhifə kimi yazılmış bir tarixdir. Məhz bu tarixdə 1988-ci ildən başlayan xalq hərəkəti özünün kuliminasiya nöqtəsinə çatdı. Dağlıq Qarabağda baş qaldırmış erməni vandalizminə SSRİ rəhbərliyi tərəfindən rəvac verilməsi, azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycanın tarixi torpaqlarından kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Moskvanın erməni qəsbkarlarını cəzalandırmaq əvəzinə Azərbaycan xalqının əl qolunu bağlaması milletin səbr kasasını daşdırmışdı. Azərbaycan xalqı sanki dərin yuxudan oyanmışdı, dirçəlib özünə gəlmişdi. «Azadlıq və «Müstəqillik» çağırışları daha tez-tez, daha qüvvətlə və əzəmətlə səslənməyə başlamışdı. Xalqın mübarizə ruhu daha da artmışdı. 20 Yanvar gecəsində minlərlə Azərbaycan övladını meydanlara, silahlı rus qəsbkarlarının qarşısına çıxaran ürəklərində gəzdirdikləri vətən sevgisi idi. Bütün xalq müstəqillik uğrunda mübarizəyə qoşulur, azadlığa çıxağa çalışırdı. Lakin Moskva və Moskva-ya qulluq göstərən xəyanətəkar Azərbaycan rəhbərliyi bu mübarizənin qarşısını almaq, xalq hərəkətini parçalamaq üçün planlar hazırlayırdılar. «Azadlıq» meydanındakı mitinqlərin isə ardı-arası kəsilmirdi. Azərbaycan

Tariximizin qanlı səhifəsi

xalqı zülmə, haqsızlığa qarşı açıq mübarizəyə qalxmışdı.

O zaman SSRİ-nin tərkibində olan başqa xalqlar da müstəqilliyə can atırdılar. Amma Azərbaycanda bu mübarizə daha güclü şəkildə gedirdi və bu da sovet dövləti rəhbərlərini qorxudurdu. Çünki, əgər Azərbaycanda azadlıq hərəkəti qalib gəlsəydi, başqa respublikalar da SSRİ-dən ayrılmaq, müstəqillik əldə etmək üçün mübarizəyə qalxacaqdılar və bu da «böyük və sarsılmaz» bir dövlətin sonu demək idi. M. Qorbaçovun başçılıq etdiyi sovet rəhbərliyi SSRİ-nin dağılmasının qarşısını almaq, azadlığını tələb edən başqa respublikalara da «dərs vermək» üçün bütün SSRİ ərazisində azadlıq hərəkətinin ən güclü mərkəzi olan Bakını qan içində boğmaq qərarına gəlmişdi. 1990-cı ilin əvvəlində SSRİ rəhbərliyi Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsinə etiraz edən və müstəqilliyini tələb edən Azərbaycan xalqını cəzalandırmaq üçün qanlı Yanvar faciəsini törətdi.

Yanvarın 19-da respublika televiziyanın enerji bloku partladılmışdı ki, Bakıda fövqəladə vəziyyət elan edilməsi və qoşu-

nun şəhərə girməsi barədə əhaliyə rəsmi məlumat çatdırılmayırdı. Qoşun hissələri yanvarın 19-da saat 21-dən etibarən şəhərə yeridildi. Ağır hərbi texnika çox asanlıqla barikadaları dağıtdı. Şəhərin küçələri güllələnmiş və yaralanmış günahsız adamların-qocaların, qadınların, uşaqların qanına qərç olmuşdu. Adamları ağır hərbi texnikanın tırtılları altına salıb əzabla öldürürdülər. Azərbaycanlılara qarşı nifrət hissi ilə köklənən, spirtli içkilər vasitəsilə qızışdırılan əsgər və zabitlər heç kəsə aman vermədən qarşılarna çıxan hər kəsə, hətta təcili yardım maşınlarına və həkimlərə atəş açmış, onları vəhşicəsinə qətlə yetirmişdilər. Bakıda və respublikanın rayonlarında 147 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər həbs olunmuşdur. Qabaqcadan düşünüldü hazırlanmış bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və müstəqillik uğrunda mübarizəsini boğmaq məqsədi daşıyırdı. Lakin bütün bunlar Azərbaycan xalqının gözünü qorxutmadı, əksinə Sovet imperiyasına qarşı nifrətini daha da artırdı. Topuntüfəngin hər küçədə, hər tində qoyulmasına, fövqəladə rejimin

davam etməsinə baxmayaraq xalq öz şəhidlərini küçə və meydanlardan topladı. Yanvarın 22-də şəhidləri «Azadlıq» meydanından son mənzilə - Şəhidlər Xiyabanına yola saldılar. Şəhidlərin izdihamlı dəfn mərasimi işğalçı imperiyaya bir daha aydın göstərdi ki, onlar xalqımızın azadlıq yolunu kəsə bilməyəcəklər. Bu faciə xalqı azadlıq mübarizəsindən nəinki çəkəndirdi, əksinə bütün Azərbaycanın nifrət və qəzəbini daha da coşdurdu. Biz bugünkü azadlığımızı və müstəqilliyimizi Azərbaycan xalqının igid oğul və qızlarına, ölümləri ilə ölümsüzlüyə qovuşan şəhidlərimizə borcluuyuq. Vətəni sevən, onun yolunda canından keçən qəhrəmanlar heç vaxt unudulmayacaq, qədirbilən xalqımız tərəfindən həmişə yad ediləcəkdir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin söylədiyi kimi bu təcavüz xalqımızı mənəvi cəhətdən çox sarsıtsa da, itkilərə məruz qoysa da onun mənliliyini tapdalaya, qururunu sındıra bilmədi. Bu faciə xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni bir səhifə kimi yazıldı.

Təhira ŞƏFİYEVA,
Qəbələ Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin əməkdaşi.